

О. І. Шаблій

Етногеографія

ЕТНОГЕОГРАФІЯ (від [етно...](#) та [географія](#)) – науковий напрям, що вивчає чинники (історичні, природні, суспільні), закони і закономірності геопросторової організації етносфери чи її складових частин. Заг. об'єкт вивчення Е. – демогр. сфера, зокрема її етногр. (етнол.) складова, що розвивається і функціонує у взаємозв'язку з ін. сферами суспільства і природи (госп., соц., духов., екол. та ін.). Геопростор. організація племен, народів (етносів, субетносів), етніч. та етногр. груп передбачає вивчення поширення цих спільнот на земній поверхні, зокрема вкоріненість у питому етнічну територію, взаємозв'язки і взаємовпливи, формування етніч. територ. спільнот і їх функціонування. Особливу увагу приділяють локал., регіон., заг.-держ. і глобал. спільнотам. У Е. виділяють: заг. Е. (висвітлює теор. та метод. проблеми, встановлює зв'язки із суміж. науками), спец. субдисципліни і напрями (географія духов. та матер. культури етніч. спільнот, лінгвоетногеографія, трибальна (племінна) географія тощо). Гол. наук. категорія Е. – етнічна спільнота (етнос). Е. оперує також такими категоріями, як корінна нація, [етнічні меншини](#), етнічна група, етнографічна група, [держава національна](#), [діаспора](#), етнічна міграція ([еміграція](#), [імміграція](#)), мультикультура.

Геогр. відомості про етнічні процеси і спільноти на території України у 6 ст. до н. е. подано у праці Геродота «Скіфія» (описано скіфів-орачів, скіфів-землеробів, ін. племена). У працях Страбона (1 ст. до н. е. – 1 ст. н. е.), Птолемея (2 ст. н. е.) названо бл. 12-ти «етносів» (скіфи, сармати, тавро-скіфи, карпатці, борисфени, будини та ін.). Етніч. склад Київ. Русі досліджували араб. історики Аль-Масуді, Ібн-Даст та ін. Значну геогр. інформацію про племена і народи Київ. Русі подано у «Повісті минулих літ», «Київському літописі», «Галицько-Волинському літописі», де описано територ. поширення корінних староукр. (поляни, древляни, сіверяни, дуліби, білі хорвати, уличі й тиверці), слов'ян. (радимичі, в'ятичі, кривичі), лето-литов., угро-фін. племен і народів (чудь, муром, весь, мордва, іжорці та ін.), їхню культуру і зв'язки з Київ. Руссю. У 17 ст. вийшла кн. франц. інж. і картографа Г. де Боплана, присвяч. українцям, їх звичаям, громад., соц. і військ. організації.

Укр. нац. і регіон. Е. інтенсивно розвивали переважно історики та етнографи наприкінці 18 ст. – у 2-й пол. 19 ст. (В. Рубан, Я. Маркович, П. Чубинський, В. Антонович, [М. Грушевський](#), [Г.](#)

[Величко](#) та ін.). На поч. 20 ст. основоположник укр. нац. географії *С. Рудницький* заклав теор. основи Е. («Нинішня географія», 1905; «Коротка географія України. Ч. 2. Антропогеографія», 1914; обидві – Львів; «Land und Volk», Wien, 1916), описав поширення українців на їхній нац. території і у світі («Огляд національної території України», Берлін, 1923). За рад. часів Е. розвивалася нерівномірно: характеризувалася підйомом у 1920-х рр. (створення 1919 в Києві Демогр. інституту УАН (від 1934 – Інститут демографії і сан. статистики ВУАН) на чолі з *М. Птухою*; організація 1926 у Харкові *С. Рудницьким* Укр. НДІ географії і картографії; обидва закриті у 1930-х рр.) і занепадом у 1930–80-х рр. Більшість учених була репрес., частина емігрувала і (або) розвивала Е. за межами УРСР (*В. Садовський* – Львів, Прага, Варшава; [М. Кордуба](#) – Львів, Варшава; [В. Кубійович](#) – Краків, Львів, м. Сарсель побл. Парижа; *І. Тесля* – Краків, Львів, Оттава; *О. Степанів* – Відень, Львів). 1937 у Львові видано «Атлас України і сумезних країв» (із серією етніч. карт) за ред. *В. Кубійовича*. Значний внесок у розвиток сучас. укр. Е. зробили *В. Наулко*, [В. Євтух](#), [Ф. Жилко](#), *І. Винниченко* (усі – Київ), [Ф. Заставний](#), [А. Данилюк](#), [Р. Кирчів](#), *М. Лаврук*, [М. Дністрянський](#), *І. Ровенчак*, *О. Шаблій* (усі – Львів), *О. і Б. Заставецький* (Тернопіль), [П. Ебергардт](#) (Варшава) та ін.

Рекомендована література

1. Шаблій О. І. Теоретичні і методичні проблеми розвитку етнічної географії України // Сучасні проблеми географії насел. в Україні. Лц., 1993;
2. Заставний Ф. Д. Населення України. Л., 1993;
3. Данилюк А. Г. Шляхами України: Етногр. нарис. Л., 2003;
4. Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнар. досвіду. К., 2004;
5. Лаврук М. М. Гуцули українських Карпат (етногеографічне дослідження). Л., 2005;
6. Дністрянський М. М. Етнополітична географія України: проблеми методології, теорії і практики. Л., 2008.

Бібліографічний опис:

Етногеографія / О. І. Шаблій// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-18054>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).